



RØSSLYNG: Noe annet enn du trodde?

ARKIVFOTO: ØSTLENDINGEN

# Røsslyng til lunsj

Jens A. Haugen  
Førsteamanuensis

Når eg går på personalrommet på høgskolen for å ete lunsj, dreier samtalen våre seg av ein eller annan merkeleg grunn gjerne inn mot språk. Men det er ikkje alltid det passar å få diskutert eit tema heilt ferdig.

Her om dagen nemnde eg at røsslyng eigentleg er det same som hestelyng, og då fekk eg klar beskjed av pedagogprofessoren om at eg måtte skrive om dette; for dette ville han gjerne ha ei nærmare forklaring på.

Det heile starta med at vi kom inn på ord som er felles i fleire språk, og ein oppdaga fort at det også finst relativt «naturlege» ord som ikkje er felles. Norsk «hest» er til dømes ikkje så veldig likt engelsk «horse», og det liknar enda mindre på tysk «Pferd».

Men då kom to av oss som hadde studert gammalnorsk, på banen og kunne fortelje at «hest» blant anna også heitte «hross» i gamle dagar. Ja, men kva med «hross» og «horse»? Jo, det er eit døme på metatase eller lydombying.

Når vi ser at tysk også har ordet «Ross», skjønner vi at det er det er engelskmennene som hadde problem med å uttale kombinasjonen hr-, og at ein der etter kvart fekk uttalen «horse» i staden for «hross». Det same fenomenet gjeld ord som engelsk og nynorsk «cross/kross» og tysk «Kreuz», der ein på bokmål har «kors». Her er det bokmål (eller eigentleg dansk) som har bytt om lydene.

Ein hadde altså ordet «(h)ross» i norsk for hest. I denne samanhengen kan ein jo nemne at vi framleis har «kvalross», som på gammalnorsk blant anna heitte «hrosskvalr». På eitt

eller anna tidspunkt byrja ein i praksis å snakke om ein kvalhest, og det gjev jo kanskje litt meining. Det er eit stort sjødyr, men når det er på land, hoppar det kanskje delvis som ein hest.

Når ein endrar ord for å få det til å passe med ei tolking ein har laga seg sjølv, snakkar ein om folkeetymologi. Det er til dømes dette som gjer at Markskilbekken, altså bekken som skil mellom markene/åkrane, blir til Makrellbekken. Det har aldri vore makrell i Makrellbekken, men det er eit ord folk skjønner, og då blei det ståande.

Ein kvalross har ikkje noko å gjere med hest. Det opphavlege gammalnorske ordet var «rossmål» og viste til den karakteristiske raude fargen som dette dyret har. Dette ordet kan ein i dag framleis bruke som «rossmål», men «kvalross» eller «hvalross» er nok mykje meir utbreidd.

Allereie i gammalnorsk tid må ein ha byrja å få problem med ordet «rossmål», som så blei dikta om til «rosshvalr», altså «raudkval». I neste omgang laga ein seg «hrosshvalr», altså hestekval, og sidan dyret kanskje liknar meir på ein hest enn på ein kval, blei det kvalross, altså kvalhest, til slutt.

Då veit vi i alle fall at (h)ross var eit ord for hest i gammalnorsk, og då skjønner vi også at røsslyng rett og slett er hestelyng. Etymologane Falk og Torp reknar med at røsslyng blei brukt som hestefôr, og dei kan også fortelje at svensk hadde ei eldre form «horsljung». Så det var ikkje berre engelskmennene som hadde problem med å uttale «hross».

forutsetningen for at mennesker bør og lever her. Jeg tror pendelen har svingt langt nok når det gjelder dette, jeg ser ikke bort fra at ønsket om å se tog og næringsliv kan bli større enn behovet for å gjemme det bort, engang i framtida.

Som byborger liker jeg liv og aktivitet rundt meg - og det fører med seg noe støy, men det hører byen til.

Og hva gjelder Mjøsutsikter - jeg har aldri tenkt på at jernbanen har vært en hindring for å se eller bruke Mjøsa.

## Hvor går Ukraina

Helge Strupstad  
Hamar

Et lands historie påvirker folket identitet. Det vet vi nordmenn noe om; Russernes vugge ligger i Ukraina. Kiev var i historisk tid russernes kultursentrum, Men, i tiden fra ca. 1380 til ca. 1680 var størstedelen av Ukraina under polsk-litauisk herredømme, og polsk ble det dominerende språk. På slutten av 1700-tallet forsvant Polen fra kartet, og tsarveldet slukte store deler av landet, og russifiseringen begynte, særlig etter oppstanden i Polen i 1863. En kort tid etter revolusjonen i Russland i 1917 ble Ukraina en selvstendig stat støttet av Tyskland. Etter Versaillesfreden i 1918 måtte Tyskland trekke alle sine tropper ut av Ukraina, og landet lå åpent for bolsjevikene. De ukrainske ledere flyktet, eller ble arrestert, og hungersnøden under tvangskollektiviseringen traff særlig ukrainerne nådeløst, noe de ennå ikke har glemt, særlig i Vest-Ukraina. Arealmessig er Ukraina Europas nest største land, over 600.000 kvadrat km. Med ca. 45 millioner innbyggere. Landet har i Donetsk rike mineral- og kullressurser hvor vi har tungindustrien. Dessuten disponerer landet store næringsrike svartejdsområder. Fra naturens side et rikt, men vanstyrt og meget korrup land, som pr. i dag er konkurs og trenger økonomisk hjelp omgående. Med jevn fordeling av godene kunne folk flest i landet leve bra, men korrupsjon, vanstyre, nepotisme (begunstigelse av slekt og venner) og kleptokrati svekker hele samfunnsstrukturen. Med en BNP-produksjon per innbygger på 3.900 Euro per år som er ca. 1/10 - del av tilsva-

byen, et spenstig syn som gjør Mjøsturen enda bedre. Og jeg fornemmer hyggelige blikk og kommentarer fra de reisende på toget - så flott det er her på Hamar!

Sitter man på Triangelen café

vendt mot Mjøsa, kan man se toget passere i en kort revy, en kraftig bevegelse i stillbildet mot Mjøsa og Heløya. Det gir godfølelse - det minner om at Hamar er en by med liv og puls.

Og godstog som passerer

minner om en ytterligere dimensjon - det gir bud om et næringsliv her som går rundt, og at jernbanen er viktig pulsåre. Og hvorfor skal man gjemme bort produksjon og dagligliv - det er jo nettopp